

Jordi Heeren & Mira Wyns
KU Leuven
Contact: jordi.heeren@kuleuven.be
mirawyns@gmail.com

Loont lezen nog steeds? Een studie over de rol van lezen bij adolescenten en de samenhang met hun taalvaardigheid en studiesucces

1. Inleiding

Recente studies tonen aan dat de leesvaardigheid van Vlaamse en Nederlandse jongeren systematisch achteruitgaat. De *Progress in International Reading Literacy Study* (PIRLS) in 2016 toonde dat Vlaamse leerlingen in het basisonderwijs op tien jaar tijd internationaal gezien zelfs de grootste daler waren (Tielemans e.a. 2019). Die dalende trend werd verdergezet in 2021 (Denies e.a. 2023). Ook de recente afname van het *Programme for International Student Assessment* (PISA) bij 15-jarige leerlingen in het secundair onderwijs toont een dalende trend in leesvaardigheid in Vlaanderen en Nederland (Dood e.a. 2020; De Meyer e.a. 2019). Zowel het leesplezier als de leesfrequentie van jongeren nemen daarbij af. Vlaamse jongeren staan hierbij zelfs het negatiefst tegenover lezen van alle deelnemende OESO-landen: 60% van de bevroegde jongeren leest enkel als het moet en 50% vindt lezen tijdverlies (De Meyer e.a. 2019). Dood e.a. (2020) spreken zelfs van een ‘ontlezing’ van de maatschappij. Lezen is nochtans een belangrijke activiteit voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren die doorwerkt tot in de volwassenheid (Mol & Bus 2011).

2. Achtergrond

Onderzoek toont aan dat ‘leesfrequentie’ positief samenhangt met ‘leesvaardigheid’ (Dood e.a. 2020; Mol & Bus 2011), net als met ‘taalvaardigheid’, ‘spelvaardigheid’ en ‘woordenschatkennis’ (Mol & Bus 2011). Mol & Bus (2011) stellen zelfs dat ‘vrijtijdslezen’ bijdraagt aan ‘algemene intellectuele vaardigheden’ en ‘academisch succes’. Ook Cunningham & Stanovich (2001) vinden dat de blootstelling aan taal, en met name aan geschreven tekst, samenhangt met cognitieve verschillen zoals ‘woordenschatkennis’, ‘algemene kennis’, ‘spelvaardigheid’ en ‘verbale vlotheid’. Wat de richting van de relatie tussen ‘leesfrequentie’ en ‘leesvaardigheid’ betreft, zijn er indicaties dat dit een wederkerig versterkende trend is (Mol & Bus 2011). Dat wordt ook wel ‘het

Mattheuseffect' genoemd, waarbij sterke lezers meer gaan lezen en betere lezers worden, terwijl de omgekeerde evolutie plaatsvindt bij minder sterke lezers. Belangrijk daarbij is dat meer lezen in de vrije tijd ook bij zwakkere lezers positieve effecten heeft (Cunningham & Stanovich 2001; Mol & Bus 2011).

In onze presentatie gaan we dieper in op (a) het leesgedrag van adolescenten, (b) de plaats die boeken en lezen innemen in hun leven en (c) de samenhang daarvan met andere variabelen, zoals 'taalvaardigheid' en 'studiesucces'. We doen dat aan de hand van twee deelstudies. In een eerste deel gaan we na hoe 'thuisgeletterdheid' (het aantal boeken thuis) en 'leesfrequentie' (aantal uren lezen voor het plezier en voor school) samenhangen met de 'academische taalvaardigheid' en het 'studiesucces' van eerstejaarsstudenten aan de universiteit. Het tweede deel gaat in op een studie die werd uitgevoerd bij laatstejaarsleerlingen aso en tso in het middelbaar. Die bekijkt de samenhang van 'leesklimaat' (aantal boeken thuis en de mate waarin ze auteurs van boeken herkennen), 'leesattitude en -plezier' en 'leesgedrag' (leesfrequentie, -volume, manieren van lezen en de types teksten die adolescenten lezen) enerzijds en hoe deze variabelen samenhangen met 'leesvaardigheid' en 'woordenschatkennis' anderzijds.

3. Bevindingen

Uit de eerste studie kunnen we afleiden dat 'het aantal boeken thuis' en 'de frequentie waarmee boeken gelezen worden voor het plezier' samenhangen met de academische taalvaardigheid van startende studenten aan de universiteit; een vaardigheid die op zijn beurt significant samenhangt met 'studiesucces'. Ook na controle voor demografische en schoolse achtergrondfactoren blijft het effect van zowel 'leesfrequentie' als 'thuisgeletterdheid' op 'academische taalvaardigheid' overeind. Dat is een relevante bevinding, want dat wil zeggen dat thuisgeletterdheid en leesfrequentie gerelateerd zijn aan, maar niet gereduceerd kunnen worden tot socio-economische of schoolse verschillen wat de relatie met academische taalvaardigheid betreft. Wanneer de relatie met 'studiesucces' gemeten wordt, lijkt enkel 'thuisgeletterdheid' een direct, zij het zeer klein effect te hebben dat overlapt met andere achtergrondfactoren.

De tweede studie, die de samenhang tussen verschillende leesvariabelen verder uitspitte, vond dat 'blootstelling aan boeken' positief was voor 'het leesplezier' en 'een positieve houding ten opzichte van boeken'. Onderzoekers geven inderdaad aan dat een rijke leesomgeving belangrijk is, aangezien het de hierboven genoemde wederkerig positieve leesspiraal in gang kan zetten (Boerma e.a. 2017; Mol & Bus 2011). Verder hangen die attitudevariabelen ook samen met 'leesfrequentie' en 'leesvolume': leerlingen die positief staan ten opzichte van lezen en graag lezen, lezen ook meer. Leerlingen die meer lezen, scoren hoger op een woordenschattest en leerlingen die meer fictie lezen, scoren hoger op zowel 'woordenschat' als op 'begrijpend lezen'. Hoewel we in deze studies weinig kunnen concluderen over de richting van de gevonden verbanden,

wijst voorgaand onderzoek op het belang van het Mattheuseffect, waarbij het verband tussen ‘lezen’ en ‘leesvaardigheid’ in twee richtingen werkt. Inzetten op een rijk lees-klimaat, op graag en – daarmee samenhangend – veel lezen blijft belangrijk opdat het lezen van boeken en taalvaardigheid elkaar kunnen versterken.

Referenties

- Boerma, I.E., S.E. Mol & J. Jolles, (2017). “The role of home literacy environment, mentalizing, expressive verbal ability, and print exposure in third and fourth graders’ reading comprehension”. In: *Scientific Studies of Reading*, 21 (3), p. 179-193.
- Cunningham, A.E. & K.E. Stanovich (2001). “What reading does for the mind”. In: *Journal of Direct Instruction*, 1 (2), p. 137-149.
- Denies, K., N. Bleukx, L. Pelgrims, J. Laga, K. Van Steertegem, J. Dockx, M. Vanbuel, H. Van Keer & K. Aesaert (2023). ‘Leesvaardigheid in het vierde leerjaar in Vlaanderen. Resultaten van PIRLS 2021 in internationaal vergelijkend perspectief’. Leuven/Gent: KU Leuven/Universiteit Gent.
- Dood, C., J. Gubbels & P.C.J. Segers (2020). ‘PISA-2018. De verdieping: Leesplezier, zelfbeeld bij het lezen, leesgedrag en leesvaardigheid en de relatie daartussen’. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Meyer, I. De, R. Janssens & N. Warlop (2019). ‘Leesvaardigheid van 15-jarigen. Vlaams rapport PISA2018’. Gent: Universiteit Gent.
- Mol, S. & A. Bus (2011). “Lezen loont een leven lang. De rol van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren”. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 12 (3), p. 3-15.
- Stanovich, K.E. & A.E. Cunningham (1992). “Studying the consequences of literacy within a literate society. The cognitive correlates of print exposure”. In: *Memory & Cognition*, 20 (1), p. 51-68.
- Tielemans, K., G. Vanlaar, J. Van Damme & B. De Fraine (2019). ‘Lessen door en voor het Vlaams begrijpend leesonderwijs. 2006-2016: tien jaar PIRLS in Vlaanderen’. Leuven: Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -evaluatie, KU Leuven.